

Bestrijding discriminatie in voetbalstadions

advies

werkgroep discriminatie

december 1992

Inleiding

Op initiatief van de KNVB en de NSF is een werkgroep Discriminatie gevormd. Hierin hebben de volgende personen zitting:

- namens de Belangenvereniging Scheidsrechters Betaald Voetbal (BSBV): J. Blankenstein
- namens het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV): J. van den Berg
- namens de coaches uit de top van het amateur voetbal: L.G. Hellings
- namens het Coördinerend Politie Beraad (CPB): P.L.A.M. van Oosterhout
- namens de Federatie van Betaald Voetbal Organisaties (FBO): B. Nijland
- namens de Federatie van Supportersverenigingen (FSV): F.P. van den Muijsenberg
- namens de Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond (KNVB): J.W. Masman, R. van Wijk, R. de Leede, H. van Vlokhoven en A. Boonstra
- namens het Landelijk Overleg Supporterscoördinatoren (LOS): I. Jongeneel
- namens het Landelijk Overleg Voetbalofficieren van Justitie (LOV): J.H.A. Steenbrink
- namens het Ministerie van WVC: Th. Straub
- namens de Nederlandse Sport Federatie (NSF): J.W. Janssens
- namens de Nederlandse Sport Pers (NSP): J. Woldendorp
- namens de Organisatie Coaches Betaald Voetbal (OCBV): H. Westerhoff
- namens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG): C.J.D. Waal
- namens de Vereniging van Contractspelers (VVCS): K. Jansen

Alle leden van de werkgroep zijn van mening dat de discriminatie in voetbalstadions met spoed en met kracht bestreden dient te worden. Zij onderschrijven het belang van een gezamenlijke aanpak van deze problematiek en vragen hun organisaties mandaat om, op basis van deze adviesnota, een convenant terzake af te sluiten. Voor zover dat binnen hun vermogen ligt zullen de ondertekenaars aan de uitvoering van de hier geformuleerde voorstellen mede gestalte geven.

De functie van deze nota is tweeledig. Enerzijds is het een pleidooi om gezamenlijk in actie te komen tegen discriminatie in voetbalstadions. Anderzijds wordt een plan van aanpak voorgesteld. De opbouw van het stuk is als volgt. Allereerst worden enkele begrippen gedefinieerd en wordt de problematiek afgebakend (I). Vervolgens worden argumenten aangedragen om tot actie over te gaan (II). Daarna worden de uitgangspunten van een gezamenlijke actie besproken (III). Een en ander resulteert uiteindelijk in een serie concrete maatregelen en initiatieven: een plan van aanpak (IV). In enkele bijlagen worden suggesties gegeven voor een nadere uitwerking van onderdelen uit het plan.

I Afbakening

1.1 Discriminatie, racisme en antisemitisme

Ieder mens heeft recht op respect en een gelijkwaardige behandeling. Dat zijn fundamentele waarden in onze samenleving. Elke vorm van discriminatie doet hier afbreuk aan. Van discriminatie is sprake wanneer personen op grond van ras, huidkleur, afkomst, religie, geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid e.d. ongelijkwaardig worden behandeld en/of met minder respect worden bejegend. Ook het uiten van denkbeelden die gebaseerd zijn op een vermeende ongelijkwaardigheid van personen die naar bovengenoemde kenmerken verschillen, valt onder de noemer van discriminatie.

Racisme verwijst naar specifieke vormen van discriminatie, namelijk naar discriminatie op grond van ras, huidkleur, land van herkomst of etnische afstamming. De term antisemitisme wordt gebruikt voor een specifieke vorm van racisme. Hiermee wordt de discriminatie bedoeld waarvan joden het slachtoffer zijn.

Discriminatie kan een meer of minder structureel karakter hebben. De ernst van het verschijnsel hangt hier nauw mee samen. Incidenteel worden mensen met rood haar bijvoorbeeld nog wel eens met minder respect bejegend - zij kunnen het mikpunt van flauwe opmerkingen zijn - maar systematisch zullen zij op grond van dat uiterlijke kenmerk geen discriminatie ervaren. Mensen met een donkere huidkleur daarentegen krijgen niet alleen vervelende opmerkingen over hun uiterlijk. Zij ondervinden dat er allerlei vooroordelen bestaan ten aanzien van mensen met een donkere huidkleur. Objectief is vastgesteld dat zij daardoor bijvoorbeeld relatief minder kansen krijgen op de arbeidsmarkt, dat zij op straat eerder door de politie worden aangehouden, dat hen bij uitgaansgelegenheden vaker de toegang wordt ontzegd, enzovoorts.

Er bestaan grote verschillen in de beleving van discriminatie en ook de intentie waarmee onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende personen varieert. Er kan sprake zijn van bewuste en onbewuste, bedoelde en onbedoelde discriminatie. Hoewel het belangrijk is om zich van deze omstandigheden rekenschap te geven is noch de beleving (door het 'slachtoffer'), noch de intentie (van de 'dader') maatgevend. Uiteindelijk is niet de subjectieve beleving van of de intentie achter het handelen maar het objectieve effect daarvan bepalend voor de vraag of er gediscrimineerd wordt: ja dan nee.

1.2 Discriminatie in de sport

Discriminatie is een algemeen maatschappelijk probleem. Het komt overal in de samenleving voor en is van alle tijden. Momenteel kan een ernstige opleving van vreemdelingenhaat geconstateerd worden. De tolerantie jegens allochtonen neemt meetbaar af. Deze negatieve ontwikkelingen gaan ook aan de sport niet voorbij. Discriminatie doet zich ook hier voor. Het verschijnsel manifesteert zich zowel in de top- als in de breedtesport. In meer algemene zin kunnen binnen de sportsector drie verschijningsvormen worden onderscheiden. Er kan discriminatie plaatsvinden in directe min of meer individuele contacten tussen sporters, scheidsrechters, technisch kader, bestuurders, supporters enzovoorts. Daarnaast kunnen voorschriften, reglementen, richtlijnen e.d. een discriminerende werking hebben. Tenslotte zijn er sportwedstrijden die door grote aantallen toeschouwers worden bijgewoond en waarbij sprake kan zijn van anonieme massa-uitingen die een discriminerende strekking hebben.

Wanneer er over discriminatie in de sport wordt gesproken, gaat het al gauw over problemen in de voetballerij. Enkele incidenten in het amateurvoetbal zijn in de media uitvoerig belicht en recente ontsporingen op de tribunes bij wedstrijden in het betaald voetbal hebben veel aandacht gekregen. Het is wrang dat juist in een tak van sport waar de integratie van autochtonen en allochtonen zo ver gevorderd is, zich dergelijke problemen voordoen. Toch kan ook worden vastgesteld dat deze problematiek niet exclusief de voetbalsport aangaat. Deze tak van sport kent echter verreweg het grootste aantal beoefenaren. De participatie van allochtonen is zowel relatief als absoluut hoog. De publieke belangstelling voor alles wat met voetbal te maken heeft is enorm groot.

1.3 Discriminatie in voetbalstadions

Van de bovengenoemde discriminerende uitingen in de sport springen de onbetamelikheden op de tribunes van voetbalstadions het meest in het oog. De bestrijding hiervan is het onderwerp van deze nota.

Ofschoon objectieve cijfers ontbreken kan toch wel worden vastgesteld dat de situatie in de Nederlandse voetbalstadions relatief minder ernstig is dan in een aantal andere West-Europese landen, maar óók dat de situatie hier zich in negatieve zin ontwikkelt.

De discriminatie op de tribunes is een complex verschijnsel. Dit hangt samen met de zeer - heterogene samenstelling van het voetbalpubliek.

- Een fractie van alle toeschouwers die zich te buiten gaan aan discriminerende uitingen laat zich daarbij bewust inspireren door racistische motieven. Neonazistische of rechts-radicalen toeschouwers hebben op de diverse sides (nog) niet of nauwelijks voet aan de grond gekregen. Al naar gelang de omstandigheden gaat het bij een wedstrijd om enkele dan wel enkele tientallen personen.
- De meeste discriminerende uitingen moeten, althans naar hun oorsprong binnen de stadions, begrepen worden als provocaties van (rivaliserende) supporters(groepen) op de sides. Men

kan het werpen van exotisch fruit, het apengehuil, het gesis en 'we gaan op jodenjacht' beschouwen als (verbale) vormen van voetbalvandalisme.

De supporters die zich hieraan schuldig maken zijn zich zeer wel bewust van het feit dat zij heersende normen overtreden. Deels is het verbale geweld een reactie op gebeurtenissen in het veld. Deels wordt het ingegeven door een behoefte om zichzelf te manifesteren. Het gaat hier om tientallen tot honderden mensen.

- Discriminerende uitingen worden overgenomen door toeschouwers die zich niet of nauwelijks bewust zijn van de oorspronkelijke intenties of de uiteindelijke effecten. Deze toeschouwers gaan op in de massa, roepen en doen mee, zonder er al teveel bij na te denken. Zij zijn met honderden, soms duizenden.
- Het merendeel van de toeschouwers doet niet mee aan spreekkoren e.d. Zij voelen zich geremd om mee te doen of hebben gewoon geen enkele behoefte zich zo te uiten. Of zij nu hun schouders ophalen of hun wenkbrauwen fronsen, zij vormen de grote 'zwijgende' meerderheid.
- Hoewel de kijkers thuis op geen enkele wijze invloed uitoefenen op hetgeen in de stadions gebeurt, is het zo dat de meeste 'toeschouwers' thuis zitten en de wedstrijden volgen zoals die op hun beeldbuis gepresenteerd worden.

II Argumenten

Van het betaald voetbal kan worden gezegd dat het bestaat bij de gratie van een grote publieke aandacht. De keerzijde is dat ook randverschijnselen veel aandacht krijgen en dat deze een uitstraling kunnen hebben die verder reikt dan de stadions. Het kan niet worden uitgesloten dat de onverholen discriminerende uitingen in de voetbalstadions - door hun rauwe vorm, hun massale karakter en de kracht van herhaling - andere uitingen van discriminatie in de samenleving a.h.w. legitimeren of uitlokken. Het is hoe dan ook aannemelijk dat het racisme in de stadions bijdraagt aan de reeds gesignaleerde groeiende onverdraagzaamheid en zelfs vijandigheid tegenover allochtonen. Het is, gegeven de ontwikkelingen in de samenleving begrijpelijk, dat de politieke en maatschappelijke druk om tot actie over te gaan steeds groter wordt.

De vaststelling dat het bij discriminatie op de tribunes gaat om een maatschappelijk probleem dat in wezen losstaat van de sport ontslaat de sportwereld geenszins van de maatschappelijke verantwoordelijkheid om dit verschijnsel naar vermogen te bestrijden. Juist in een tak van sport waar veel allochtonen actief zijn zou men, voor zover daarvan tenminste nog geen sprake is, zich geroepen moeten voelen om iets tegen dit maatschappelijk kwaad te ondernemen. Veel spelers, trainers, scheidsrechters, bestuurders, supporters, sponsors en andere betrokkenen storen zich mateloos aan de discriminatie en andere vormen van verloedering. Anderen gaan zo op in

het spel, of hebben daar zulke grote (persoonlijke of commerciële) belangen bij dat zij deze narigheid (nog) op de koop toe nemen.

Alleen door zelf het voortouw te nemen en daadwerkelijk actie te ondernemen kunnen de betrokkenen zich hiervan krachtig distantieëren. Anderzijds mag van overheden en andere betrokken maatschappelijke organisaties, op grond van bovengenoemde overwegingen, ook worden verwacht dat zij waar mogelijk de sportwereld hierbij ondersteunen.

Dat de situatie hier en nu relatief misschien nog niet zo ernstig is maar wel slechter wordt moet voor alle betrokkenen een goede reden zijn om haast te maken met de aanpak van deze problematiek.

III Uitgangspunten

3.1 Pragmatisme

Het is gemakkelijk om bij de benadering van problemen die zó complex zijn als voetbalvandalisme en discriminatie in voetbalstadions voor elke oplossing een nieuw probleem te bedenken. Elke actie zou immers een reactie kunnen uitlokken.

Een pragmatische benadering is geboden. De mogelijkheid van tegenacties moet vanzelfsprekend onder ogen worden gezien en het middel mag niet erger zijn dan de kwaal, maar tegen elke prijs moet worden voorkomen dat dat er uiteindelijk toe leidt dat werkloos wordt toegezien hoe het probleem verder groeit. Hoe moeilijk grijpbaar de discriminerende uitingen in stadions ook mogen zijn, zonder een serieuze poging om deze tendens te keren zal het probleem zeker groter worden. *Onmacht* kan immers altijd worden uitgelegd als *onwil*, *niets doen* als *tolereren*. Niet geschoten is altijd mis, een oeroude voetbalwijsheid, is ook hier van toepassing.

3.2 Gedeelde verantwoordelijkheid

Ook over de vraag wie verantwoordelijkheid draagt voor maatregelen en initiatieven kan eindeloos worden gediscussieerd. Een even principieel als pragmatisch uitgangspunt bij het aanpakken van de discriminatie in stadions is een gedeelde verantwoordelijkheid. Op grond van de onder II geformuleerde argumenten kan van alle betrokken organisaties een bijdrage aan de bestrijding van dit probleem worden verlangd. Gegeven de centrale positie die de KNVB inneemt bij het betaald voetbal mag van de bond verwacht worden dat hij het voortouw neemt.

3.3 Korte en lange termijn

In verschillende andere landen zijn al maatregelen aangekondigd en/of zelfs genomen ter bestrijding van discriminatie in voetbalstadions. Ook in Nederland zijn inmiddels enkele loffelijke initiatieven ontplooid. Nogal wat van deze maatregelen kenmerken zich door een ad hoc karakter. Het ging in veel gevallen om éénmalige acties die naast een kortstondig positief effect vooral een symbolische waarde hadden.

De aanpak die hier wordt voorgestaan moet weliswaar op zeer korte termijn kunnen starten maar moet toch ook op langere termijn effect hebben. Gedurende een half jaar (de tweede helft van het seizoen '92-'93) zou intensief aandacht moeten worden besteed aan de bestrijding van discriminatie. Daarna zou op basis van een evaluatie van de inspanningen die men zich heeft getroost kunnen worden beoordeeld of, en zo ja in welke vorm een continuering gewenst is.

3.4 Preventie en repressie

Een gecoördineerde actie, zowel preventief (voorkomen) als repressief (bestrijden), langs verschillende sporen verdient de voorkeur. De heterogene samenstelling van het voetbalpubliek noopt tot een veelzijdige benadering. Maatregelen die vanuit het ene perspectief logisch en effectief zijn, kunnen immers vanuit een andere optiek zinloos of zelfs contraproductief zijn. Intensivering van het repressieve optreden op de sides bijvoorbeeld, kan zeer wenselijk zijn om anderen duidelijk te maken dat misdragingen niet getolereerd worden. Of het gedrag op de sides zelf zo ook in gunstige zin te beïnvloeden is, valt te betwijfelen. Een spelersactie zou daar wellicht weer meer effect sorteren. Kortom, het is zaak de verschillende maatregelen en initiatieven zo goed mogelijk op de diverse doelgroepen af te stemmen.

IV Plan van aanpak

4.1 Planning

De activiteiten die hieronder worden opgesomd zouden in de tweede helft van het voetbalseizoen 1992-1993 moeten worden uitgevoerd, c.q. gestart. De preventieve en repressieve acties dienen zoveel mogelijk synchroon te lopen.

4.2 Bewustwording

De uitvoering van het plan van aanpak dat hier ontvouwd wordt valt of staat met de medewerking van zeer velen die op de een of andere wijze betrokken zijn bij het betaald voetbal. Velen zijn er al van overtuigd, maar anderen zullen er nog van overtuigd moeten worden dat de aanpak van discriminatie in voetbalstadions noodzakelijk is en dat zij in dat kader een wezenlijke bijdrage kunnen leveren. Er zal een bewustwordingsproces op gang moeten worden gebracht met name onder de spelers en trainers, maar ook onder bijvoorbeeld scheidsrechters, bestuurders en medewerkers van BVO's.

Informeren en overtuigen

De meest efficiënte wijze om binnen een korte tijd een zeer divers en verspreid gezelschap te informeren en te overtuigen is waarschijnlijk de distributie van speciaal voor dit doel vervaardigd informatiemateriaal. Suggesties voor een brochure en een audio- of videobrief zijn nader uitgewerkt in bijlage 1.

Actiepunt:

1) De VVCS, de KNVB en de NSF spannen zich in om, in samenwerking met alle andere organisaties die bij het betaald voetbal betrokken zijn, een bewustwordingsproces op gang te brengen onder de personen wier medewerking bij de uitvoering van het plan van aanpak onontbeerlijk is.

Uitwisseling ervaringen en inventarisatie suggesties

Discriminatie raakt spelers en scheidsrechters soms diep. In de praktijk blijkt voor hen echter weinig gelegenheid te bestaan om over deze ervaringen te praten en zo de problemen met anderen te delen. Het past een professionele sporter niet om zich kwetsbaar op te stellen. Ook al heeft men zich in de loop der tijd wel gepantserd tegen discriminatie, bijeenkomsten die in het teken staan van uitwisseling van ervaringen en inventarisatie van suggesties voor aanvullende maatregelen en initiatieven kunnen in een behoefte voorzien. De organisatie van dergelijke

bijeenkomsten, die een besloten karakter dienen te hebben, ligt het meest op de weg van de spelersvakbond en belangenorganisatie van scheidsrechters. Medewerking van de BVO's is noodzakelijk.

Actiepunt:

2) *De VVCS en de BSBV organiseren bijeenkomsten voor spelers en scheidsrechters rond het thema discriminatie. De FBO bevordert dat de BVO's hieraan hun medewerking verlenen.*

4.3 Preventie

De praktijk wijst uit dat gedragsnormen die in het normale maatschappelijke verkeer door vrijwel iedereen gehanteerd worden op de tribune gemakkelijk hun zeggingskracht kunnen verliezen. De behaaglijke anonimiteit van de massa kan toeschouwers kennelijk het alibi verschaffen om zich te buiten te gaan aan allerlei vormen van onfatsoenlijk gedrag. De norm (discrimineer niet!) stellen en krachtig onderstrepen, dat is het doel van preventieve acties. Door systematisch en op verschillende wijzen te appelleren aan goed gedrag en gezond verstand, zo mogelijk zonder een voortdurend opgeheven vinger, kan bereikt worden dat velen die geneigd zijn op te gaan in de massa stilstaan bij hun eigen gedrag en zich uiteindelijk (meer) beheersen. Bovendien kan de sociale controle onder toeschouwers zo worden bevorderd. Lang niet alle supporters zijn gevoelig voor een moreel appèl. Bij een aantal supporters zal het effectiever zijn om een beroep te doen op clubliefde en loyaliteit jegens eigen spelers en trainer.

Beïnvloeding publiek door spelers en trainers

In de preventieve sfeer is een hoofdrol weggelegd voor hen die op het veld staan. Als geen ander kunnen zij *effectief* met het publiek communiceren en de boodschap (discrimineer niet!) overbrengen. Speler en trainers kunnen op verschillende manieren proberen het gedrag van de supporters te beïnvloeden:

- door een duidelijke stellingname in interviews (zie bijlage 1);
- door goed gedrag in de wedstrijden (zie ook bijlage 1);
- door zich in de wedstrijden (in woord en gebaar) rechtstreeks tot het publiek te wenden, c.q. zich daarvan af te keren (zie bijlage 1);
- door deelname aan activiteiten van supportersvereniging of -coördinator (zie actiepunten 8 en 9);
- door medewerking te verlenen aan een de-escalatie actie (zie actiepunt 18);
- door het voortouw te nemen in, en een financiële bijdrage te leveren aan, een door de KNVB geïnitieerde brede publiekscampagne (zie bijlage 2).

Het is aan de KNVB, de VVCS, de FBO, de BSBV, en de OCBV om spelers en trainers uit het betaald voetbal tot bovengenoemde activiteiten te stimuleren en/of daarvoor, ook in structurele

zin, de benodigde voorwaarden te scheppen. De NSF zorgt waar nodig en mogelijk voor inhoudelijke ondersteuning.

Actiepunten:

- 3) De KNVB start een anti-discriminatie campagne gericht op het voetbalpubliek waarbij de spelers en trainers uit het betaald voetbal een centrale rol vervullen. De VVCS, de FBO, de BSBV, de OCBV en de NSF verlenen in voorbereiding en/of uitvoering hun medewerking aan de campagne.*
- 4) De KNVB bevordert dat in de opleiding van trainers en scheidsrechters aandacht geschonken wordt aan de discriminatie-problematiek.*
- 5) De KNVB en de BSBV bevorderen dat de scheidsrechters streng optreden tegen discriminatie in het veld (i.v.m. voorbeeldwerking).*
- 6) De KNVB bevordert dat discriminatie door spelers, trainers, scheidsrechters, bestuursleden enzovoorts streng wordt bestraft (i.v.m. voorbeeldwerking).*

Beïnvloeding publiek door KNVB, LOS, BVO's en supportersverenigingen

Ofschoon verondersteld wordt dat vooral een duidelijk signaal van spelers en trainers effect zal hebben, is het zaak dat alle betrokken organisaties, en met name de BVO's en supportersverenigingen aanvullend ondersteunende activiteiten uitvoeren. Eigen initiatief, zoals bijvoorbeeld de plaatsing van borden, moet worden aangemoedigd. De KNVB kan de wedstrijden van het Nederlands elftal aangrijpen voor aanvullende activiteiten. Een suggestie om bij de wedstrijd Nederland-Turkije (24 februari 1993) de campagne te starten wordt uitgewerkt in bijlage 2.

Actiepunten:

- 7) Bij de wedstrijden van Oranje ontplooit de KNVB aanvullende initiatieven om de campagne te ondersteunen.*
- 8) De KNVB en de FBO stimuleren de BVO's om zelf initiatieven te ontplooien en de campagne op een actieve wijze te ondersteunen.*

Al enkele jaren lopen bij de clubs sociaal-preventieve projecten gericht op gedragsbeïnvloeding van supporters op de sides. De ervaringen die hierbij zijn opgedaan zijn bemoedigend. De mogelijkheden om het gedrag op de sides langs deze weg in gunstige zin te beïnvloeden en de discriminatie in de stadions aan te pakken mogen niet worden onderschat. In het sociaal-preventieve veiligheidsbeleid alsook in het supportersbeleid van clubs en supportersverenigingen past meer aandacht voor de bestrijding van discriminatie. Inschakeling van spelers en trainers bij voorlichtingsactiviteiten (gericht op gedragsbeïnvloeding onder supporters) en samenwerking met politie (in het kader van sociale vernieuwing) en lokaal (jeugd)welzijnswerk

bij het zoeken naar mogelijkheden voor resocialisatie van individuele probleemjongeren kan daarbij effectief blijken. Maatwerk is geboden.

Actiepunten:

- 9) *KNVB, FBO, LOS, FSV en CPB stimuleren de BVO's en de supportersverenigingen tot en ondersteunen hen bij (sociaal-preventieve) activiteiten gericht op bestrijding van discriminatie.*
- 10) *KNVB, FBO, OCBV en VVCS bevorderen dat spelers en trainers loyaal medewerking verlenen aan supportersactiviteiten.*
- 11) *Door aanvullende c.q. aangescherpte bepalingen op te nemen in de "richtlijnen veiligheidsbeleid en voorschriften voor clubs betaald voetbal voor de organisatie van orde en veiligheid bij wedstrijden" verplicht de KNVB de BVO's om structureel in de sociaal preventieve sfeer (meer) aandacht te schenken aan bestrijding van discriminatie.*
- 12) *De KNVB beloont de club en/of supportersvereniging die de meest inventieve c.q. effectieve aanvullende beleidsinitiatieven heeft genomen ter bestrijding van discriminatie.*

Gedraglijn sportpers

Door selectie, presentatie en interpretatie van nieuwsfeiten reconstrueren de media gebeurtenissen en ontwikkelingen naar eigen inzicht en maatstaven. Hierdoor beïnvloeden de media ook zelf nieuwe gebeurtenissen en ontwikkelingen.

De sportpers heeft een eigen verantwoordelijkheid bij de bestrijding van het maatschappelijk kwaad dat discriminatie heet. Begeleiding van een anti-discriminatiecampagne door de media middels achtergrondreportages, interviews e.d. kan het effect van de actie versterken. Door positieve ontwikkelingen ruime aandacht te geven en over negatieve gebeurtenissen op een ingetogen wijze te berichten kan de pers in belangrijke mate bijdragen aan het welslagen van acties op dit terrein. Soms worden voetbalvandalen in de gelegenheid gesteld in de media te "scoren" en kunnen racisten zonder weerwoord hun boodschap uitdragen. Dat wakkert de problemen aan. Het is wenselijk dat er een soort gedraglijn ontstaat onder sportjournalisten waardoor dergelijke zaken kunnen worden voorkomen.

Actiepunt:

- 13) *De NSP organiseert, aansluitend op een presentatie door KNVB van de publiekscampagne een discussie onder sportjournalisten rond het thema sport, discriminatie en berichtgeving. De NSF zorgt voor inhoudelijke ondersteuning.*

4.4 Repressie

Extra inspanningen politie, justitie en BVO's

Het valt te verwachten dat de preventieve acties niet bij alle supporters zullen aanslaan en voor sommigen zelfs aanleiding zullen zijn om verder over de schreef te gaan. Een intensivering van het repressieve optreden is daarom evenzeer geboden. In de repressieve inspanningen van politie, justitie en BVO's ligt het accent duidelijk op het beheersen van het fysieke geweld. Er is in dit opzicht in de afgelopen jaren duidelijk vooruitgang geboekt. De aandacht zou inmiddels wellicht enigszins kunnen worden verlegd naar de bestrijding van het verbale geweld. Het is hoe dan ook noodzakelijk dat, juist nu in de preventieve sfeer acties worden ondernomen, er ook in repressieve zin extra aandacht wordt geschonken aan de bestrijding van discriminatie. Het is wenselijk dat politie, justitie en BVO's (tijdelijk, zolang de campagne loopt) hiervoor ook extra menskracht beschikbaar stellen. Omdat de preventieve en repressieve acties elkaar aanvullen en versterken zou op deze wijze a.h.w. geïnvesteerd kunnen worden in de toekomst. Van extra inzet nu kan immers relatief veel meer rendement worden verwacht.

Actiepunten:

- 14) *KNVB, FBO, CPB, LOV en VNG bevorderen, o.a. via aanscherping van bestaande richtlijnen en circulaires op het terrein van orde, veiligheid en voetbalvandalisme, dat op lokaal niveau politie, justitie en BVO meer aandacht gaan schenken aan de bestrijding van discriminatie op de tribunes van voetbalstadions.*
- 15) *Tevens bevorderen zij dat hiervoor op lokaal niveau (tijdelijk) extra menskracht wordt ingezet.*

Civiele en strafrechtelijke uitsluiting

De supporters bij wie de boodschap van de publiciteitscampagne kennelijk niet overkomt en die evenmin door sociale controle in het gareel kunnen worden gehouden en zich schuldig maken aan discriminatie dienen zoveel mogelijk geweerd te worden van de tribunes. De middelen die daarvoor bij uitstek kunnen worden aangewend zijn de civiele en de strafrechtelijke uitsluiting.

Het is relatief eenvoudig om een supporter op civiele wijze uit te sluiten. Nadat geconstateerd is dat een supporter zich misdragen heeft kan de club hem zonder pardon enige tijd de toegang tot het stadion ontzeggen. Lastiger voor de club is het evenwel om deze supporter 'aan te houden', diens persoonlijke gegevens te achterhalen en hem vervolgens ook daadwerkelijk enige tijd buiten het stadion te houden. Een supporter is eerder geneigd zich te verzetten tegen een suppoost of steward dan tegen een politieagent en kan zich de volgende wedstrijd, ondanks een uitdrukkelijk stadionverbod door de club, vrij gemakkelijk weer onder het publiek mengen.

Bij de strafrechtelijke uitsluiting is het eigenlijk precies andersom. De aanhouding, de dagvaarding en de handhaving van de sanctie leveren niet zulke problemen op, maar vervolging

en veroordeling zijn vaak problematisch. Die kunnen uitsluitend plaatsvinden wanneer er sprake is van een duidelijke bewijslast. Door een goede samenwerking van KNVB, BVO's, politie en justitie kunnen de voordelen van beide vormen van uitsluiting benut worden. Een concrete suggestie in die richting wordt uitgewerkt in bijlage 3.

Actiepunt:

- 16) *KNVB, FBO, LOS, CPB, LOV en VNG bevorderen dat op lokaal niveau politie, justitie en BVO nauwer gaan samenwerken om supporters die zich schuldig maken aan discriminatie (en andere ernstige misdragingen) uit de stadions te weren.*

Concentratie inspanningen

De personen die momenteel met politie en justitie in aanraking komen zijn in lang niet alle gevallen de supporters die ook de meeste problemen veroorzaken. Het zijn eerder toevalstreffers.

Omdat de politie en het veiligheidspersoneel van de BVO's doorgaans in een vaste bezetting op de tribunes aanwezig zijn hebben zij een redelijk overzicht op de samenstelling van supportersgroepen. Men weet vaak redelijk nauwkeurig aan te geven wie doorgaans de meeste problemen veroorzaken. Door de aandacht te concentreren op de aanstichters van het verbale en fysieke geweld kan er effectiever worden opgetreden. Wanneer de 'dirigenten' van bedenkelijke spreekkoren en de grootste raddraaiers uit het legioen geïsoleerd kunnen worden uit de massa heeft het repressieve optreden uiteindelijk ook een duidelijk preventief effect. Zie ook bijlage 3.

Actiepunt:

- 17) *KNVB, FBO, LOS, CPB, LOV en VNG bevorderen dat op lokaal niveau politie, justitie en BVO hun aandacht en inspanningen gaan concentreren op supporters waarvan wordt verondersteld dat zij de meeste problemen veroorzaken.*

In het kader van de gewenste concentratie van aandacht op individuele supporters is het wenselijk om, na aankondiging op de tribunes, te experimenteren met de toepassing van moderne technische middelen om uit de massa individuele uitingen te registreren.

Actiepunt:

- 18) *KNVB, FBO, CPB, LOV en VNG bevorderen dat er geëxperimenteerd wordt met de toepassing van richtmicrofoons bij opsporing van discriminerende uitingen op tribunes.*

(De-)escalatie scenario

Een duidelijk zichtbare massale inzet van politie en ordedienst op de sides (zoals bij een ontruiming) kent veel bezwaren. Met name de gevaren van provocatie en escalatie liggen op de loer. Daarom is hierboven gekozen voor een meer individueel gericht repressief optreden. Mocht deze aanpak binnen een redelijke termijn (enkele maanden) geen of onvoldoende vruchten afwerpen dan moet overwogen worden toch een grover geschut in stelling te brengen.

Wanneer de aanpak die hier bepleit is onvoldoende effect blijkt te sorteren en het voetbalpubliek zich aanhoudend en op zeer grote schaal te buiten gaat aan discriminerende uitingen moeten ontruimingsacties en het spelen van wedstrijden zonder publiek worden overwogen. Naar deze middelen moet niet te snel gegrepen worden maar de mogelijkheid daarvan dient nadrukkelijk open te worden gehouden.

Het verdient aanbeveling om een (de-)escalatie-scenario op te stellen voor wedstrijden waarbij gegronde vrees bestaat dat het publiek zich zeer massaal misdraagt. In zo'n scenario zou in ieder geval moeten worden ingepast: een verlengde warming-up of rustpauze, dan wel een tijdelijke onderbreking van de wedstrijd door de scheidsrechter, die benut wordt om spelers het publiek toe te laten spreken. Ruim van tevoren dienen alle betrokkenen op de hoogte te worden gesteld van mogelijkheid en wenselijkheid van dergelijke acties.

Actiepunt:

- 19) *KNVB, FBO, BSBV, CPB, LOV en VNG bevorderen dat op lokaal niveau politie, justitie en BVO een (de-)escalatie-scenario opstellen en voorbereid zijn op een situatie waarin aan massaal repressief optreden niet meer te ontkomen kan worden.*

4.5 Coördinatie en informatie

Bij een groot aantal onderdelen uit het plan van aanpak wordt een beroep gedaan op de KNVB, de VVCS en de NSF. Van deze organisaties wordt verreweg de grootste inbreng verwacht, al zal de uitwerking en uitvoering van het plan veelal op lokaal niveau ter hand moeten worden genomen. Om een adequate uitvoering van het plan van aanpak te verzekeren zouden de KNVB, de NSF en de VVCS er goed aan doen om voor ten minste een half jaar een medewerker (KNVB 40 uur; NSF en VVCS elk 20 uur) voor deze specifieke taken vrij te maken of aan te stellen. Deze drie medewerkers zouden gezamenlijk een regiegroep kunnen vormen die de verantwoordelijkheid krijgt voor de uitvoering van het totale plan.

Actiepunt:

- 20) *De KNVB, de NSF en de VVCS stellen een regiegroep in die belast wordt met de coördinatie en uitvoering van activiteiten uit het plan van aanpak.*

Om vast te stellen welke discriminerende uitingen het meest voorkomen en ook waar en onder welke omstandigheden de situatie het meest nijpend is en extra aandacht behoeft is het van belang deze uitingen systematisch te registreren. Ook met het oog op een optimale afstemming van maatregelen is dat van betekenis. Zo kan snel en effectief worden ingespeeld op de ontwikkelingen en kunnen de effecten van eventuele maatregelen enigszins gemeten worden.

Momenteel wordt over elke wedstrijd al tenminste driemaal gerapporteerd. De KNVB-waarnemers en de veiligheidscoördinatoren van de BVO's (vaak in samenspraak met de supporterscoördinatoren) rapporteren aan de KNVB, de politie aan het CIV. Betrokkenen kunnen worden gevraagd óók over het al dan niet discriminerend gedrag van supporters te rapporteren. Omdat het subjectieve oordelen betreft en de verschillende rapporteurs de gebeurtenissen elk vanuit hun eigen specifieke invalshoek volgen, kunnen de rapportages elkaar goed aanvullen. Een vierde (onafhankelijke) rapportage door medewerkers van anti-discriminatieburo's zou hier nog aan kunnen worden toegevoegd. Deze rapportages zullen voor de clubs overigens geen tuchtrechtelijke gevolgen mogen hebben.

Actiepunt:

- 21) *De KNVB (via eigen waarnemers, veiligheids- en supporterscoördinatoren BVO's), het CIV (via politie) en de NSF (via medewerkers ADB's) gaan bij alle wedstrijden in het betaald voetbal de discriminerende uitingen van de tribunes registreren.*

Ook in andere landen worden initiatieven ontplooid ter bestrijding van discriminatie. Van de ervaringen elders kan men hier profijt hebben. De KNVB kan zijn contacten met andere voetbalbonden benutten om zichzelf op de hoogte te stellen van maatregelen, knelpunten, effecten e.d. van initiatieven elders.

Actiepunt:

- 22) *De KNVB wint informatie in over maatregelen en initiatieven die elders worden getroffen en stelt deze aan de regie-groep beschikbaar.*

4.6 Evaluatie

Het plan van aanpak biedt een programma van activiteiten in de tweede helft van het seizoen '92-'93. Aan het einde van dit seizoen dient een evaluatie plaats te vinden en dient vastgesteld te worden of, en zo ja in welke intensiteit de acties ter bestrijding van discriminatie in voetbalstadions voortzetting behoeven. De werkgroep, die verantwoordelijk is voor dit advies, zou t.z.t. daartoe opnieuw bijeen geroepen kunnen worden.

Actiepunt:

- 23) *De werkgroep evalueert de genomen maatregelen en initiatieven en adviseert omtrent de voortzetting van activiteiten ter bestrijding van discriminatie in voetbalstadions.*

Bijlage 1

Brochure

Recent heeft de FNV een handzame en prettig leesbare brochure uitgebracht over omgaan met vooroordelen en racisme: "Het begint met een grapje". De FNV heeft Feyenoord aangeboden deze op 15 november jl. bij de laatste wedstrijd tegen Ajax op de tribunes te verspreiden.

Het moet mogelijk zijn om via de VVCS (aangesloten bij de FNV) deze brochure, vergezeld van enige aanvullende informatie over het plan van aanpak, onder alle spelers e.d. te verspreiden.

Beter nog zou het zijn wanneer de brochure in tekst en illustratie enigszins zou worden aangepast aan deze specifieke doelgroep. Met betrekkelijk weinig aanpassingen zou een uitstekende brochure gemaakt kunnen worden voor gebruik in de sportwereld.

Het is aan de VVCS (i.v.m. de relatie met de FNV) en de NSF (met het oog op de aanpassing) om deze mogelijkheden te onderzoeken.

Audio- of video-brief

Gedacht wordt aan een speciaal voor dit doel te vervaardigen audio-cassette of videoband. Indringende geluidsimpresies of televisiebeelden afgewisseld met fragmenten uit (enigszins geregisseerde) vraaggesprekken met enkele voor de doelgroep zeer herkenbare personen zouden het belang van de hele actie en de noodzaak van medewerking door alle betrokkenen kunnen onderstrepen. Tevens zou kunnen worden toegelicht op welke wijze men (in het kader van een gezamenlijke actie, dan wel op meer individuele basis en op eigen initiatief) medewerking kan verlenen aan de bestrijding van discriminatie.

Bijlage 2

Publiekscampagne

Thema

Op verzoek van de NSF heeft *More adviesbureau voor reclame en marketing bv* een creatief team ingezet om een thema te bedenken voor een brede publiekscampagne. Bureau *More* is geen onbekende in de voetballerij. Eerder was het verantwoordelijk voor de campagnes "Het is weer fijn langs de lijn" en "Schop tegen een bal, niet tegen je club".

Het bureau heeft een origineel thema bedacht dat zich uitstekend leent voor een anti-discriminatie campagne in het betaald voetbal. Het komt tegemoet aan de wens om een campagne te voeren die niet belerend of moraliserend is, maar die overigens aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. Het mobiliseert de zwijgende massa en geeft deze een stem en het isoleert de supporters die zich schuldig maken aan discriminatie.

Omdat sprake is van een positieve benadering kan een campagne rond dit thema lang lopen zonder dat de boodschap verslijt. Ook zal het dankzij de positieve inslag vermoedelijk weinig problemen opleveren om medewerking aan de campagne te verwerven.

Een belangrijk prae van het thema is dat het in allerlei variaties ook prima buiten de context van het (betaald) voetbal gebruikt kan gaan worden. Hierdoor is het zeer goed mogelijk dat de campagne nadat deze is gestart door de KNVB niet alleen uitwaaiert naar andere takken van sport maar ook naar hele andere sectoren in de samenleving waar men zich zorgen maakt over het opkomend racisme en de groeiende intolerantie. De beeldvorming rond het voetbal en de KNVB kan op deze wijze een hele positieve impuls krijgen. Opeens loopt de voetballerij voorop in een brede anti-discriminatie campagne die overal in de samenleving weerklank krijgt.

Campagne

De mogelijkheden om het thema te benutten zijn vrijwel onbegrensd. Een aanzet.

Bij de WK-kwalificatie-wedstrijd tussen Nederland en Turkije, op 24 februari in Rotterdam, zou de campagne kunnen starten. Van alle etnische minderheden in Nederland vormen de Turken de grootste groep. Deze bevolkingsgroep heeft in de samenleving veel discriminatie te verduren. Er zijn weinig gelegenheden waar Nederlanders en Turken in zulke groten getale aanwezig zijn.

Deze unieke mogelijkheid zou benut kunnen worden om te demonstreren dat men in de sport toch samen op harmonieuze wijze kan optrekken. Deze wedstrijd wordt, ofschoon het Oranje-legioen een hele goede reputatie heeft, wel met enige zorg tegemoet gezien. Juist die goede reputatie van het publiek dat de wedstrijden van het Nederlands elftal bezoekt kan echter benut worden voor een goede start. Het is onwaarschijnlijk dat een campagne bij deze wedstrijd tegen-

acties uitlokt. Een goede voorbereiding is hoe dan ook voorwaarde voor het welslagen van activiteiten rond deze wedstrijd. Is de termijn van voorbereiding te kort dan dient een alternatief voor de start van de campagne te worden uitgewerkt.

- 1) De avond voor de interland wordt in een speciaal televisieprogramma aandacht besteed aan de campagne. Bij die gelegenheid wordt m.m.v. de ploegen van Nederland en Turkije de officiële aftrap verricht voor de campagne.
De inhoud van het programma in een notendop: de Nederlandse samenleving wordt geconfronteerd met een groeiend racisme en een afnemende tolerantie. Ook op de voetbalvelden is dat te merken. De voetballerij komt in actie en roept iedereen op datzelfde te doen.
- 2) Alle toeschouwers in de Kuip krijgen bij het betreden een pamflet en een sticker of button (met plastic clip). Ook de Turkse toeschouwers worden m.m.v. de Turkse voetbalbond op de hoogte gebracht van de actie (provocatie voorkomen). Ook via de boarding en via de stadionomroep wordt de boodschap uitgedragen. De stickers of buttons zouden door de spelers bekostigd kunnen worden. Door een deel van hun premie af te staan onderstrepen zij op krachtige wijze het door hen ingenomen standpunt. Voor het uitdelen van de stickers of buttons en de pamfletten zouden wellicht vertegenwoordigers van amateurvoetbalverenigingen kunnen worden ingeschakeld. Zo kan worden benadrukt dat de hele voetbalwereld de actie ondersteunt. Uit elke afdeling zou een bus kunnen rijden.
- 3) In het eerstvolgende gewone weekeinde in het betaald voetbal worden overal op de tribunes buttons of stickers en pamfletten verspreid. Ook dan zouden de spelers de actie kunnen mede-financieren, en ook dan zou een beroep kunnen worden gedaan op de assistentie van vertegenwoordigers van (lokale) amateurverenigingen. Op de shirts van alle ploegen worden voor één keer speciale transfers aangebracht met het thema van de campagne. Voorafgaand aan de wedstrijd schieten de spelers speciale voor dit doel gescreende ballen het publiek in.
- 4) Er wordt een 'sound-logo' gemaakt van het thema van de actie t.b.v. een radiospot die qua inhoud kan variëren (vergelijk de t.v.-spots van "een beter milieu begint bij je zelf"). Voetballers en trainers van alle clubs uit het betaald voetbal worden ingeschakeld om radiospots te maken. Wekelijks worden via de stadionomroep nieuwe spots ten gehore gebracht. De spots worden ook aangeboden aan de diverse radiostations.
- 5) Verbreding van de campagne. Gestimuleerd wordt dat het thema ook buiten de voetballerij ingang gaat vinden. Na verloop van tijd worden ook sporters uit andere disciplines en prominenten uit andere maatschappelijke sectoren benaderd om spots op te nemen.

Bijlage 3

Uitsluiting aanstichters

Om de belangrijkste aanstichters van fysiek en verbaal geweld te isoleren zou wellicht het volgende scenario kunnen worden gevolgd:

- 1) Bij de presentatie van de publiekscampagne wordt bekendgemaakt dat KNVB, clubs, politie en justitie nauwer gaan samenwerken bij de bestrijding van discriminatie en dat supporters die zich misdragen in het vervolg een grotere kans lopen om uit de stadions verbannen te worden.
- 2) Politie, suppoosten en veiligheidspersoneel van de club spreken af om hun aandacht te concentreren op bepaalde supporters van wie verondersteld wordt dat zij de aanstichters zijn van veel kwaad.
- 3) Indien deze supporters betraapt worden op misdragingen - zelfs als deze betrekkelijk klein zijn - worden zij, zo mogelijk direct, anders bij het verlaten van het stadion apart genomen.
- 4) Persoonlijke gegevens worden genoteerd.
- 5) Betrokkenen krijgen van de club een stadionverbod.
- 6) De club meldt de uitsluiting aan de KNVB.
- 7) De KNVB neemt de maatregel over voor het gehele betaald voetbal.
- 8) Mocht een betrokkene zich aan de sanctie onttrekken en in het stadion worden aangetroffen dan doet de club hiervan aangifte. De supporter wordt direct aangehouden en gedagvaard wegens lokaalvredebreuk.
- 9) De officier van Justitie stelt strafvervolgning in en vordert, naast een boete en/of (voorwaardelijke) gevangenisstraf, een verbod tot het bezoeken van wedstrijden in het betaald voetbal gedurende een bepaalde periode en een meldingsplicht bij een politiebureau in de eigen woonplaats tijdens de rust van alle wedstrijden van de eigen club.
- 10) Het Openbaar Ministerie verstrekt de strafrechtelijke gegevens aan de KNVB die de civiele uitsluiting van de betrokkene verlengt.
- 11) De KNVB publiceert, vanuit de overweging dat hiervan een preventieve werking uitgaat, periodiek een (cijfermatig) overzicht van getroffen sancties.